

13. **Kaindl R. F.** Kleine Studien: Zur Alterthumskunde der Bukowina. – Wien: Alfred Hölder Verlag, 1893. – 46 S. (Der Buchenwald. Beiträge zur Kunde der Bukowina).
 14. **Mandicevski C.** Întemeierea Bibliotecii Țării // Junimea Literară. – 1931. – An. XX, nr. 5-8. – P. 261-283.
 15. **Reifenkugel K.** Die Bukowinaer Landesbibliothek und die k. k. Universitäts-Bibliothek in Czernowitz. Geschichte und Statistik. – Czernowitz: Im Selbstverlage des Verfassers, 1885. – IV, 65 S.
 16. **Reifenkugel K.** Die K.K. Universitäts-Bibliothek in Czernowitz. 1885-1895. – Czernowitz: In Commission bei H. Pardini, 1896. – 32 S.
 17. **Stenographische Protokolle** des Bukowinaer Landtages. – 1864. – 280 S.
-

Ігор ЖАЛОБА, Ігор ПІДДУБНИЙ

ЖИТТЯ, НАУКОВА ТА ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІОНА ЯНКУ НІСТОРА

В історії Буковини нараховується чимало постатей, які зробили певний внесок у розвиток краю. Серед таких особистостей знаходиться й І. Я. Ністор, історик та політичний діяч королівства Румунії. Уродженець Буковини, як власне і його діяльність, представляє інтерес для дослідників, які простежують умови поєднання політичної та наукової діяльності, критично розглядають деякі результати такої. Метою цієї статті є висвітлення політичної і наукової біографії Іона Янку Ністора в умовах перебування Буковини у складі Австро-Угорщини та королівства Румунії.

Народився Іон Янку Ністор 4 серпня (ст. ст.) 1876 р. у селянській родині в куті Біволеріє громади Віковул де Сус на Буковині. Початкову освіту отримав у рідному селі (1884-1886 рр.), де його вчителем був С. Маїор, та в м. Редеуць (1886-1889 рр.), де вивчав німецьку мову. У 1889-1897 рр. продовжив освіту в німецькій гімназії м. Редеуць, директором якої був Г. Клаузер, достатньо прихильний до учнів-румунів. Завдяки урокам викладача Г. Майора в учня виник інтерес до історії, який змушував звертатися до історії румунів Буковини. У старших класах гімназії достатньо багато читав класиків румунської літератури. 23 червня 1897 р. склав матуру. Восени 1897 р. записався до Чернівецького університету ім. Франца Йозефа I на філософський факультет. Тут викладачами І. Ністора стали В. Юдайх, Г. Кромайер, Ф. Ціглауер, Р. Ф. Кайндль, В. Мількович, І. Г. Сбіера. Практично на початку свого студентства став бібліотекарем Академічного товариства «Junimea», а вже у 1898-1899 рр. займав пост голови товариства. На громадських засіданнях, які влаштовувало товариство, виступав з повідомленнями на історичну тему як «Об'єднання Румунських князівств», «Риси характеристики Куза Воде та його сучасників» та брав участь у заходах румунської громади міста [11, р. 255-256].

З 1 вересня 1899 р. по 30 вересня 1900 р. проходив військову службу у Відні та Полі в 4-му артилерійському полку, закінчивши службу лейтенантом резерву. Саме у Відні підтримував контакти з румунським товариством «România Jună», і саме тут мав можливість розширити свої культурні, політичні та соціальні знання [3, р. 41]. У 1901 р. повернувся до навчання на третьому курсі і в 1901 р. зайняв пост викладача-замісника державного ліцею в Чернівцях. Влітку 1903 р. успішно склав екзамен з історії і географії [9, р. 83]. Також, перебуваючи під впливом ідей Н. Йорґи про культурну єдність усіх румунів, спільно з Г. Тофаном, В. Мораріу,

Л. Маріаном заснував «*Junimea Literară*», перший номер якого вийшов 1 січня 1904 р. та видавався у Чернівцях до вересня [40, р. 30]. 3 вересня 1904 р. працював викладачем гімназії в м. Сучава, куди перейшла й редакція журналу «*Junimea Literară*», який виходив як літературний і науковий журнал, та утворив групу осіб поєднаних національною ідеєю [11, р. 256-258]. Одружився з донькою священика з Бурли Вірджинією Паулюк. 5 липня 1905 р. в подружжя народилася донька Олтя [40, р. 29]. 3 8 червня 1907 р. перейшов на службу на кафедру історії та географії Реальної гімназії в Чернівцях.

У 1908-1909 рр. перебував на доктораті у Віденському університеті, де готував дисертацію під керівництвом професора славістики та візантології Костянтина Йозефа Йіречека, засновника Інституту східноєвропейської історії. Останній народився 24 липня 1854 р. у Відні. Його батько був високоєрудованою особистістю і міністром освіти та культів в уряді Туна (1871 р.), тоді як мати була донькою П. І. Шафарика. Освіту отримав вдома та в Терезіанумі. Володів чеською, німецькою, болгарською, сербською, французькою, російською, італійською, новогрецькою, румунською, турецькою, угорською мовами. З 1872 р. навчався у Празькому університеті і ще студентом розпочав публікуватися, пишучи рецензії та замітки історичного і лінгвістичного плану, поступово зосередившись на вивченні історії та літератури південних слов'ян. У 1875 р. подав тези докторату. Його роботу назвали першою з критичних робіт з історії болгарського народу. У 1877 р. Йіречек здобув ступінь доцента Празького університету на основі роботи «Військові шосе між Белградом та Константинополем і ущелини Балкан». Ще однією його роботою стала «Румуни в далматських містах», яка розкривала проблеми історії Далмації в середні віки.

У 1879 р. на запрошення болгарського уряду вів роботу з налагодження громадської освіти як голова шкільної ради, директор національної бібліотеки, генеральний секретар, відтак міністр освіти. Проводив і дослідження, залишивши в 1884 р., після повернення з Болгарії, роботу «Князівство Болгарії». Після повернення з Болгарії до 1893 р. очолював кафедру в Празькому університеті. Згодом отримав запрошення на вакантну посаду кафедри славистичної філології та археології, де продовжив свої історичні та лінгвістичні дослідження. У 1911 р. вийшов його двотомник «Історія Сербії», яку доводив до 1537 р. В записках Академії у Відні опублікував широке дослідження «Держава і суспільство у середньовічній Сербії». І. Я. Ністор



Іон Янку Ністор (1933 р.)
(1876 р., 16 серпня, Віковул де Сус –
1962 р., 11 листопада, Бухарест),
історик, науковий, політичний і державний діяч.

називав Йіречека класичним історіографом. Окрім Інституту східноєвропейської історії записався і на курс Інституту австрійської історії. К. Йіречек відіграв помітну роль у підготовці І. Я. Ністора та публікації його роботи з історії Покуття [30, р. 613-615; 3, р. 42]. Також І. Ністор прослухав курси професорів О. Редліха, Е. Оттенталя, А. Допша, Г. Уберсберґера [3, р. 42-43]. Так, захист дисертації відбувся 22 березня 1909 р. за темою «Молдавські претензії на Покуття» [24]. Фактично в роботі піднімається питання взаємовідносин між Молдовою та Польщею в XIV-XVI ст., де віддане в заставу господарю Молдови королем польським у 1388 р. Покуття зайняло центральне місце [47, р. 1968]. Румунський історик Н. Стоїческу повідомляв також, що до питання Покуття І. Ністор знову повернувся у своєму дослідженні 1943 р. «*Campania lui Mihai Viteazul în Rocița*» та відзначив високу оцінку цієї роботи румунськими істориками.

Диплом доктора філософії і філології отримав 22 травня 1909 р. Згодом стажувався в Мюнхені (К. Крумбахер, Л. Брентано, Лотц), Ляйпцігу (К. Лампрехт), у професорів Бухареста і Ясс (вересень 1909 р. – літо 1910 р.) Д. Ончула, І. Богдана, А. Д. Ксенопола, Н. Йорґи. Після стажування в січні 1911 р. проходив стадії призначення на посаду доцента, для чого пропонував теми для підтвердження з південно-східноєвропейської історії від середньовіччя до нового часу [9, р. 84]. Вже 18 березня було створено комісію для цензури робіт, яку склали декан факультету др. Е. Райш та професори Йіречек, Редліх, Допш, Фурньє, Гірн, фон Оттенталь, фон Карабачек, Гатшек. 13 травня 1911 р. члени комісії одноголосно схвалили роботу І. Ністора [45]. У цей час 18 травня 1911 р. І. Ністор був обраний членом-кореспондентом Румунської Академії. Вже 20 травня комісія схвалила подальше просування І. Ністора для отримання звання 35 голосами «за», 6 – «проти», 3 – «утрималися».

З трьох запропонованих тем для пробної лекції комісія вибрала «Розвиток державного життя румунів», яку було дано 30 червня у присутності й представників румунської колонії Відня. Врешті 8 липня 1911 р. на засіданні викладацької колегії І. Ністор отримав підтвердження на викладання східноєвропейської історії в середні віки та новий час з особливим наголосом на історії балканських і дунайських країн. 14 липня філософським факультетом було зроблено подання до міністерства культури та освіти, рішення якого прийняте 9 вересня [48, р. 29; 16, р. 108]. І. Ністор представив 28 жовтня 1911 р. курс «Місце румунів в історії Південно-Східної Європи».

У 1911 р. І. Ністор видає нову роботу щодо зовнішньої торгівлі Молдовського князівства, де використовує раніше не опубліковані документи [23]. Відзначають дослідники також і багатство бібліографії роботи. Автору вдається розкрити рамки, в яких розвивалася торгівля, умови, які впливали на її розквіт чи занепад, подати торгівні відносини з головними партнерами Польщею, Німецькими державами, Трансільванією, Генуєю, Венецією, Оманською імперією, Валахією. Пишучи про Молдову і Валахію автор зазначає, що слабкі економічні відносини тут пояснювалися тим, що обидві держави виробляли схожий товар. Сталими представлені торгівні відносини з Львовом у Польщі та Бістріцею й Брашовом у Трансільванії. Захоплення турками фортець Четатя Албе та Кілія представлено як причина обмеження торгових операцій на сході, а зростання залежності від Османської імперії трактується істориком як негативне явище і в економічному, і в політичному плані [48, р. 30-31; 47, р. 1968].

Перехід І. Ністора на посаду екстраординарного професора з південно-східноєвропейської історії в Чернівецькому університеті сприймався як певна перемога румунів, адже тривалий проміжок часу буковинські румуни вимагали створення кафедри національної історії. Як писав пізніше (1937 р.) М. Гакман, І. Ністор сприймався як надія і гарантія буковинських

румунів. Він виступав не тільки викладачем, але й спрямовувачем румунської молоді на національний шлях. Також, за твердженням С. Пушкаріу, прихід викладача став елементом боротьби проти германізації в університеті. З іншого боку В. Греку відзначав ведення боротьби між румунами та українцями, в якій використовувалися й історичні знання. Майже одночасно з дискусією про обговорення польсько-молдавського кордону на Покутті (1908-1909 рр.) розпочалася боротьба румунів Буковини за відкриття в Чернівецькому університеті кафедри історії Румунів, одним з учасників якої і став І. Я. Ністор. Останній у цей період проходив підготовку в університетах Відня, Мюнхена, Берліна та Бухареста, вивчаючи малодосліджене на той час питання молдавської торгівлі XIV-XVI ст. Ця робота створила можливість для І. Ністора в навчальному році 1911/1912 вести курс у Віденському університеті. Роботу з вивчення торгових відносин І. Ністор продовжив у 1912 р., видавши працю «Handel und Wandel in der Moldau bis zum Ende des 16 Jahrhunderts», де знайшли відображення опис торгових шляхів, транспортних засобів для перевезення товарів, соціальний і національний склад торговців, системи мір та ваги, грошовий обіг і ціни на продукти. Фактично це друга робота історика з питань економічної історії і вона логічно доповнювала попередню. До того ж піднімала важливі питання торгових шляхів, питання етнічного походження та соціального статусу купців, складу товарів, які йшли на продаж [47, р. 1973; 48, р. 31].

Того ж 1912 р. І. Ністор у Ляйпцігу видав роботу «Das moldauische Zollwesen im XV und XVI Jahrhundert», якою доповнював свої дослідження з історії торгівлі. Власне тут розглядалися питання кому надавалося право відкривати митниці, яке призначення мали ці митниці, яким чином вони управлялися, тобто розглядає систему митниць [47, р. 1973-1974; 48, р. 31].

Вже 14 серпня 1912 р. декретом був призначений на посаду екстраординарного професора кафедри історії Південно-Східної Європи Чернівецького університету. На відкритті курсу 12 жовтня 1912 р. дав лекцію «Історичне значення румунів та початки їх державної організації», виданої пізніше в 1913 р. За висловом В. Мораріу, новий професор говорив німецькою мовою про історичне значення румунів та початки їх державної організації «з румунською душею, з румунською гордістю». У 1912 р. була видана і робота з історії шкільництва на Буковині. Видав І. Ністор також і працю з історії церкви на Буковині та її місця в національно-культурному житті румунів краю. В першій роботі своїм завданням поставив заперечити тезу австрійських істориків про відсутність шкіл на Буковині в доавстрійський період. У другій роботі наголос робився на значенні православної церкви для румунського національного життя.

Про цей період з життя І. Ністора в 1937 р. писав С. Пушкаріу, звертаючи увагу на антирумунську позицію Р. Ф. Кайндля, який зробив спробу не допустити І. Ністора до посади доцента в університеті, запропонувавши професора ліцею з Крайови І. Гергеля. Тоді спроба підтримки Р. Ф. Кайндля та В. Мілковіча в комісії з підтвердження звання зазнала протидії з боку С. Пушкаріу, який добився від І. Богдана, В. Пирвана, Г. Вайганда публікації негативного відгуку на книгу І. Гергеля в «*Nouă Revistă Română*», «*Junimea literară*» та «*Literarisches Zentralblatt*». Свою роль зіграв і лист учителя І. Ністора Костянтина Йозефа Йиречека, який писав про нашвидкоруч підготовлену книгу та невідповідність І. Гергеля займаній посаді. Крім того, перед І. Ністором стояло зобов'язання витримати термін двох років, обов'язковий при отриманні диплома доктора. У листуванні І. Ністора з С. Пушкаріу простежується гострота ситуації, яка склалася навколо питання призначення на посаду.

При цьому, як відзначав С. Пушкаріу, професор підтримував контакти з румунською громадою, з румунськими студентами. Так, у 1912 р. І. Ністор вступив до «Товариства за румунську культуру і літературу з Буковини», а наступного 1913 р. був обраний до керівного комітету

«Товариства». За допомогою С. Пушкаріу, Дж. Тофана І. Ністор намагався активізувати діяльність товариства, проводячи заходи з впорядкування бібліотеки, голосування по регламенту внутрішнього розпорядку товариства, видання ним календаря на 1914 р. Серед заходів «Товариства» цього періоду були і запрошення трупи К. Белкота в 1913 р. та спроба добитися її тривалого перебування у краї. І. Ністор брав участь у заходах з підготовки вчителів та професорів гімназій, зокрема у травні 1914 р. брав участь у вчительському конгресі з доповіддю «Розвиток початкових шкіл на Буковині» [11, р. 259-260; 40, р. 38-42].

З 24 травня 1914 р. іменованій ординарним професором [41, р. 5-6; 44, р. 3-11; 10, р. 23-27; 50, р. 96-97]. Серед заходів, організованих І. Ністором спільно з професором кафедри румунської мови та літератури С. Пушкаріу і Г. Тофаном, став і літній університет, організований 1913 р. в Дорна Кандрень, де викладався курс національної історії румунів з метою піднесення національної свідомості румунів Буковини. На цей час І. Ністор вже був достатньо відомим в австрійських та зарубіжних наукових колах, а його стиль дослідження і викладу дещо пізніше високо був оцінений Н. Йорґою [48, р. 30-31].

Перша світова війна змінила долю професора. Наприкінці серпня 1914 р. І. Ністор опублікував некролог у пам'ять архикнязя Франца Фердинанда та його дружини, звинувативши в їх загибелі сербів та від імені румунів Буковини і Трансільванії висловив вірність династії. Саме цей некролог дав підстави І. Філіпчуку стверджувати, що І. Ністор не очікував прилучення Буковини до Королівства Румунії. Його публікація вийшла у виданні, призначеному для вчителів та священиків [49, р. 202, 276-277; 40, р. 57-61]. Коли Чернівці були зайняті російськими військами, у Ватра-Дорней просив у Ф. Мерана дати дозвіл на переїзд до Відня. У відповідь отримав фактичну пораду перебиратися до Румунії. З цієї причини разом з сім'єю через Кирлібабу перебирається до Румунії. Спершу опинилися в Пятра-Нямц, а пізніше перебралися до Бухареста. Тут І. Я. Ністор став співзасновником «Комітету біженців-буковинців» і його головою. Однак разом з веденням пропаганди продовжує роботу в бібліотеці Румунської Академії. У щорічнику Румунської академії за 1914-1915 рр. вийшла робота І. Ністора «Emigrările de peste munți în Moldova și Bucovina», де розглядалися економічні, політичні та релігійні причини еміграції румунів з Трансільванії до Молдови та Валахії, як і встановлювалися місця звідки приходили ці втікачі. Цю роботу перевидали в 1941 р., як певну реакцію на необхідність демонстрації єдності румунського простору з Трансільванією [47, р. 1974; 48, р. 32].

У цей період він у 1915 р. підготував роботу «Румуни і рутени Буковини: історичне і статистичне дослідження». За визнанням В. Греку, ця робота мала завданням відхилити вимоги українців щодо розділу Буковини. Це ж видання було запропоноване в 1915 р. І. Богданом до перекладу німецькою. Трохи згодом, під час мирної конференції в Парижі, ця робота стане основою для дискусій з приводу румунсько-польського кордону та джерелом для підтвердження прав Румунії на Буковину. Згадана робота стала продовженням досліджень І. Ністора з історії шкільних закладів та розвитку освіти на Буковині до 1844 р., з історії культурного життя румунів Буковини в 1774-1854 рр. У руслі даних праць було і видання з історії церкви на Буковині, і дослідження стосунків Молдови та України у XVII ст. На засіданні Румунської академії 19 травня (ст. ст.) 1915 р. І. Ністора обрано активним членом Румунської академії. В представницькому виступі 3 червня 1915 р. «Глава з культурного життя румунів Буковини: 1774-1857» мало місце фактичне продовження теми з історії буковинського шкільництва [47, р. 1972, 1975; 48, р. 32; 40, р. 62-72].

Восени 1916 р., після окупації Бухареста, І. Ністор перебрався до Молдови. Через Ґалац родина дісталася до м. Гуш, де певний час історик працював у бібліотеці єпископії, збираючи

матеріали для роботи «Історія Бессарабії». 25 грудня 1916 р. І. Ністор з родиною вирушив до Ясс. Тут 7 січня 1917 р. підписав декларацію про війну проти Габсбурзької монархії від імені національного комітету румунів-емігрантів з Австро-Угорщини, за що заочно був звинувачений австрійською владою у зраді. 9 червня 1917 брав участь у зустрічі добровольців з числа колишніх військовополонених трансільванців і буковинців на площі Об'єднання в Яссах. За ініціативи І. Ністора та з дозволу уряду 2 липня 1917 р. створили «Румунську місію в Буковині» з метою ведення національної пропаганди. 3 13 липня 1917 р. отримав румунське громадянство.

Влітку 1917 р. І. Ністор з родиною через м. Бендери перебрався до м. Одеса, де розпочав співпрацю з Комітетом біженців-арделянців, який очолював О. Гоґа. 2 січня 1918 р. в Одесі заснували Національний комітет румунів гноблених монархією Габсбургів, який очолив О. Гоґа, а секретарем став І. Ністор. Метою комітету було добиватися звільнення територій, якими володіла монархія Габсбургів та приєднання їх до Румунії. В березні 1918 р. через загрозу зайняття Одеси німецькими військами І. Ністор залишив Одесу і через Аккерман дістався Кишинєва. Певний час займався дослідженням історії Бессарабії.

Як запрошений гість І. Ністор взяв участь у засіданні Сфатул Церій 27 березня (ст. ст.) 1918 р. З 11 березня по 20 липня 1918 р. керував Молдавським народним університетом та його видавництвом [12, р. 126-128; 40, р. 72-88]. Позиція історика щодо територіальних питань висвітлена в його публічних виступах, як це мало місце в Кишинєві 1 квітня 1918 р. стосовно прав румунів на Хотин, що частково оформилося в роботі з історії Бессарабії. Це дослідження призначалося для висвітлення становища Бессарабії як у складі Молдови, так і Російської імперії [16, р. 109; 10, р. 34-35; 5, р. 114-116]. Разом з Ш. Чобану, П. Галіппа, І. Пеліваном заснував «Товариство історії і літератури» в Кишинєві.

Спільно з О. Гоґою заснував у Кишинєві «Національний комітет румунів арделянців та буковинців, що перебували в Молдові та Бессарабії і корпусу офіцерів-добровольців». Від імені «Комітету» 6 жовтня 1918 р. представив королю Фердинанду I «Декларацію», якою відхилялися пропозиції імператора Карла I про створення Австрійської федерації. 10 жовтня призначений викладачем історії Вищого вчительського семінару в м. Ясси, а слідом по тому професором-замісником на кафедрі історії румунів в університеті Ясс [5, р. 116-117; 12, р. 125].

Війна на тривалий час перервала спілкування С. Пушкаріу та І. Ністора і вперше за чотири роки вони зустрілися 22 листопада в готелі «Binder» у Яссах, куди перший прибув як секретар зовнішніх справ уряду Буковини. Вже наступного дня 23 листопада поїздом, наданим за розпорядженням уряду, спільно з С. Пушкаріу повернувся до Чернівців, де мав зустрічі з Д. Бежаном і Я. Флондором, обговоривши питання кооптування до Румунської національної ради нових членів та негайного проведення Генерального конгресу. 24 листопада в Яссах склав звіт перед урядом. На засіданні РНР 25 листопада біженців кооптували до складу Румунської національної ради. 27 листопада на засіданні Румунської національної ради І. Ністор представив проект акту об'єднання. Врешті на конгресі 28 листопада 1918 р. І. Ністор зачитав декларацію про безумовне об'єднання Буковини з Румунією, представивши й історичну довідку про ситуацію на час окупації Буковини австрійцями. Станом на 18 грудня 1918 р. отримав посаду міністра без портфеля, представляючи інтереси Буковини при уряді І. І. К. Бретіану. На Буковині його довіреною особою став С. Пушкаріу [44, р. 13; 5, р. 119-120].

У 1919 р. для І. Ністора відбулося кілька подій, адже в січні він розпочав діяльність як міністр Буковини при уряді в Бухаресті, спостерігаючи за ходом Паризької мирної конференції, за загальною ситуацією в країні, намагаючись добитися спокою на Буковині [44, р. 13-14].



І. Ністор серед новобранців з Буковини. 1919 р.

Зокрема, в доволі довгому листі, який І. Ністор писав від 28 лютого 1919 р. для С. Пушкаріу, подавалася інформація щодо ситуації на мирній конференції, ролі королеви в досягненні потрібних для румунської сторони рішень. Відзначив сприятливе рішення щодо кордонів, які варто було захистити від виступів як угорців, так і українців. Тоді ж обговорювалося питання вдосконалення діяльності «*Glasul Bucovinei*», на сторінках якої виступав як історик та політик. З цим виданням пов'язане і заснування видавництва з ідентичною назвою, в якому друкувалися і роботи І. Ністора [44, р. 14-16; 11, р. 258].

Обговорюючи з С. Пушкаріу ситуацію в країні та за її межами, І. Ністор у листі від 5 березня 1919 р. писав про сприятливу для Румунії зовнішню ситуацію і можливість без будь-яких сторонніх заперечень. Він вказував, що І. Бретіану навіть просив про кут між Буковиною і Марамурешом і мав надію на його включення. Можливим було і передача залізничної лінії Арад – Орадя-Маре з наступним її використанням. Проте в Арадї, Орадя-Маре та Сатмарі, до якого велося сполучення поки, що залишалися французькі війська. Говорилося і про хід переговорів щодо Кадрілатера, Торонталя. В описі східного кордону Румунії І. Ністор писав про боротьбу румунських військ проти більшовиків, відзначаючи більшу боротьбу з голодом і холодом. У справах Буковини, одним лише реченням, відзначався успіх «*Glasul Bucovinei*», зокрема номеру для народу [44, р. 17].

Однак перебіг конференції давав для діючої влади і погані, і добрі звістки, що підтверджувалося в листах. Якщо 9 березня І. Ністор писав про різноманітні чутки в питанні про Банат та підготовку українцями заходів проти французів в Одесі і проти Бессарабії, то вже 23 березня міністр, посилаючись на інформацію А. Вітенку, писав про гарну ситуацію з питанням Буковини. За кілька днів, 25 березня І. Ністор повідомляв про тривожну ситуацію в Ардялі, вжиття заходів проти більшовиків на лінії Дністра. В самому Ардялі намічалася боротьба між політичними групами А. Вайди-Воевод та О. Ґоґи, де прихильниками О. Ґоґи за підтримки прихильників Т. Іонеску вдалося відновити видання «*Tribuna*». З цієї причини «*Românul*» мав

виходити в Арадї. Загалом політична ситуація в Ардялі бачилася як підготовка персональної боротьби. На Буковині також І. Ністор відзначав боротьбу між старим та новим світом, обіцяючи перемогу новим силам. Телеграмою від 28 березня міністр повідомляв про майбутній візит генерала Бертело на Буковину та просив про підготовку належного прийому. Телеграма міністра від 1 квітня сповіщала про гарні новини, але лист від 10 квітня свідчив



Міністр Буковини під час розмови з начальником штабу VIII дивізії. 1919 р.

і про деяку запутану ситуацію в Ардялі. Персонально С. Пушкаріу міністр просив відобразити в газеті ситуацію з потребою створення власними силами буковинської дивізії та про потребу зайняття румунської частини Ардялу і за демаркаційною лінією. Відзначав міністр відсутність на коронній раді Я. Флондора і просив С. Пушкаріу про дотримання програми і пошук відмінностей між програмами гласістів і прихильників Я. Флондора. Також посилався і на протест Н. Йорґи проти можливого приєднання Хотина та Дорогоя до Буковини. Серед інших питань, про які писав у листах, було і повідомлення щодо 40 тис. трансільванських і буковинських добровольців під командою 90 офіцерів. З буковинців це були Йорґа, Г. Тома, В. Тарнавські, І. Ахані, Г. Пітікаріу (Челябінськ), Е. Черкавські та М. Нікітовіч (Владівосток). Видавалася в Челябінську і щотижнева газета Румунського національного комітету в Росії «*Gazeta Transilvaniei și Bucovinei*». В листі від 29 травня 1919 р. згадувалося і про операції румунських військ на Покутті та їх наслідки [44, р. 18-21].

Після румунізації Чернівецького університету у вересні 1919 р. засновується на філософському факультеті і кафедра історії румунів, на яку, за рішенням уряду 1 жовтня 1919 р., був призначений титулованим професором І. Ністор. Тоді ж він керував семінаром з історії румунів, бібліотека якого в 1937 р. нараховувала 3331 том [11, р. 246]. 20 квітня 1920 р. як міністр-делегат Буковини посприяв відкриттю при університеті «Фундації короля Фердинанда», яка мала підтримувати дослідження історичного минулого румунів у сфері історії, археології, лінгвістики. З коштів фундації мав діяти Інститут історії та мови, рішення про заснування якого прийняли 4 грудня 1922 р. І. Ністор, В. Греку, Л. Мораріу, А. Прокоповіч. Окрім членів засновників, з Інститутом співпрацювали ще 44 історики та філологи. У 1919 р. як міністр-делегат Буковини приймав рішення щодо формування кадрів університету. Також у 1920/1921 н. р. перебував на посаді ректора університету, а у травні 1920 р. від університету був обраний до Сенату [11, р. 247-249, 251].

Тривалий час наукову діяльність поєднував з політичною і державною. Так, з 15 квітня по 12 вересня 1919 р. поєднував посади міністра-делегата в Чернівцях і Бухаресті. В подальшому був міністром Буковини в уряді генерала А. Вейтояну (27 вересня – 28 листопада 1919 р.), уряді А. Вайда-Воевод (1 грудня 1919 р. – 13 березня 1920 р.), А. Авереску (13 березня – 2 травня 1920 р.), уряді І. І. К. Бретіану (19 січня 1922 р. – 27 березня 1926 р.). У вересні 1919 р.

взяв участь у створенні Демократичної партії об'єднання, яка самостійно проіснувала до початку 1923 р. та злилася з Націонал-ліберальною партією в лютому 1923 р.

Займав різні міністерські посади в урядах, сформованих представниками Націонал-ліберальної партії. Зокрема, це міністр громадських робіт в уряді І. І. К. Бретіану (22 червня – 24 листопада 1927 р.) та В. І. К. Бретіану (24 листопада 1927 р. – 3 листопада 1928 р.), міністр в уряді І. Ґ. Дуки (14 листопада 1933 р. – 3 січня 1934 р.), в уряді Ґ. Тетереску міністр праці (2 жовтня 1934 р. – 23 вересня 1935 р.) та міністр праці, охорони здоров'я, соціального захисту (23 вересня 1935 р. – 29 серпня 1936 р.), міністр праці в Міністерстві праці, охорони здоров'я, соціального захисту (29 серпня 1936 р. – 14 листопада 1937 р., 17 листопада 1937 р. – 28 грудня 1937 р.), міністр культів та мистецтва в уряді Ґ. Тетереску (24 листопада 1939 р. – 11 травня 1940 р.), міністр державний секретар (28 червня – 4 липня 1940 р.). Автор «Закону про професійну підготовку». Ініціатор спорудження гуртожитків для учнів-ремісників у Тімішоарі, Чернівцях, Гунедоарі, Решіці, Брашові, Деж, Тиргу-Муреш, Редеуць, Сучаві та ряді інших міст.

Як міністр-делегат Буковини І. Ністор у 1923 р. брав участь в обговоренні Тронного послання, піднімаючи питання приєднаних провінцій, у першу чергу Буковини. Відповідь мотивувалася закиданням уряду недотримання національних, економічних, культурних потреб провінцій. У даній позиції звинувачував опозицію, зокрема А. Вайду-Воевод з його зверненням до румунів Америки з описом скрутної ситуації в Ардялі, Бессарабії та Буковині, вину за яку покладав на «бухарестську олігархію». Також у веденні агітації проти уряду звинувачував Ю. Маніу, К. Стере. Під час виступу І. Ністора з боку др. Н. Лупу були висловлені звинувачення на адресу міністра в порушенні виборів на Буковині (повіт Кимпулунґ), передачі лісів фонду в оренду Ангаху та встановленні на Буковині бандитського режиму. З боку І. Ністора лунали звинувачення в бік опозиції, даючи приклади випадів Ю. Маніу проти політичної системи Румунії.

Характеризував І. Ністор ситуацію з існуванням двох бачень у національному житті румунів приєднаних провінцій, звертаючись до їх історії в період перебування у складі Австро-Угорщини і Росії. Цей час назвав рабством угорським, австрійським і московитським, яке стримувало розвиток румунського народу та усувало його із займаних раніше позицій. Критикував ідеї, що передбачали спосіб управління приєднаними провінціями після об'єднання. Відзначав наявність у всіх провінціях змішаного населення та відзначав складність оборони країни в таких умовах.

Говорячи про ситуацію у приєднаних провінціях, І. Ністор звертався більше до прикладів з Буковини, відзначаючи відкриття румунських навчальних закладів, відновлення сіл та доріг у краї. Зауважував на змінах назв вулиць у Чернівцях та видалення з резиденції митрополита портретів імператорів, які мали замінити портрети тих воевод, що історично були пов'язані з Буковиною. Відзначаючи участь держави у створенні нових навчальних закладів у провінціях, вказував на їх сукупно більшу кількість проти Реґату. Висловлював думку про задоволення населенням нових провінцій новим режимом правління, а аграрну реформу визнавав першим кроком до відновлення володіння румунами землею. Також визнавав необхідність освоєння і ремесел та торгівлі, що фактично вело б до утвердження і в цій сфері. Окремо зупинився на культурі лісів, зауваживши наявність на Буковині 550 тис. гектарів лісу та описавши ситуацію з акціонерним товариством «Буковина». Відзначив і зростання вартості деревини з 1919 р. до 1923 р. та відкидав звинувачення в отриманні матеріальних статків від укладення контрактів на експлуатацію лісів. Також говорив про незадоволення гірського населення відсутністю можливості користуватися використанням лісів.

Також у виступі звернув увагу на селянство та відзначив приїзд до Чернівців І. Мігалаке, якому закинув союз з керівником української організації К. Кракалією, який свого часу (1920 р.) в парламенті піднімав питання плебісциту щодо Північної Буковини. І. Мігалаке закинув його позицію, що йшла проти національної справи. У відповіді на закиди др. Н. Лупу І. Ністор зауважував, що і НЛП має депутатів від українців, якими були Васкан із Заставни та Павлюк з Кіцманя. Визнавав добрим результатом залучення меншин до НЛП та критикував цереністів з повіту Сірет, які до участі у зібранні 25 вересня 1923 р. залучили значну кількість євреїв, торгівців та ремісників, тоді як тільки 20 з 72 учасників були селяни. Серед завершальних питань, які обговорював І. Ністор, було і питання мови, яка служила основою ідентифікації, тоді як вважав, що це варто робити на основі поняття національності. Вважав, що доцільно проводити новий перепис і говорив про рішення уряду провести такий у 1924 р. При цьому підтверджував підтримання НЛП індивідуального права національних меншин, відкидаючи права колективні як анахронізм [43, р. 6, 10, 14, 36-41, 43, 52-63, 65-69, 73-74].

У березні 1924 р. І. Ністор брав участь у роботі Комісії, яка вела переговори з австрійським урядом щодо виконання положень мирного договору з Австрією, що мало результатом укладення в липні 1924 р. семи конвенцій стосовно пенсійного фонду, зміни зобов'язань і депозитів пенсійних кас та інше [40, р. 143-144]. Як колишній міністр громадських робіт у 1929 р. піднімав питання стану доріг країни. У виданні Румунського інституту економіки історик охарактеризував ситуацію із шляхами в Молдові та Валахії, даючи складові комунікаційної системи, визначаючи основні напрями та спосіб забезпечення пересування шляхами. Окремо виділяється період Органічного регламенту, який визнавав першим законом для Молдови і Мунтенії, де регламентувалися умови спорудження і підтримання в робочому стані шляхів сполучень, вводився поділ на дві категорії шляхів для Валахії. Дає історик технічні характеристики для шляхів трьох рівнів на підставі закону про шляхи 1868 р. та характеризує діючий закон про шляхи Рефату, який визнавав наявними національні, повітові, міжселищні та комунальні шляхи. Розбираються і законодавчі акти щодо регламентування шляхів у Трансільванії і Банаті, Бессарабії, на Буковині. Для останньої були передбачені три категорії шляхів: крайові, повітові, комунальні та відповідні податки на утримання доріг. Висновок, що робився, стосувався констатації факту наявності 5 різних законів і режимів шляхів, а відповідно існування потреби в новому законі. Підстави і можливості для цього бачив у запровадженому уніфікаційному адміністративному законі. Від нового закону про шляхи І. Ністор очікував фіксацію норм загального управління громадськими шляхами, утворення засобів, необхідних для будівництва і підтримання шляхів, відповідності потребам країни в нових кордонах та вимогам сучасного руху. Тільки новий закон бачився вирішенням існуючих проблем. Крім того доволі великою вважалася сума, яка мала вкладатися у національні шляхи, необхідним і дотримання навантаження на покриття доріг.

Роблячи висновки щодо мережі доріг і підтримання їх, відзначав що створення нових та підтримання старих є громадською службою економічного характеру, відзначаючи і склад мережі шляхів у межах країни, і вартість робіт над ними. Також істориком зроблено висновки, щодо класифікації шляхів та потреб управління шляхами, зосередженим у єдиному органі, встановлення норм для створення нових шляхів, заснування спеціального фонду для шляхів, який би поповнювався з податку на повітові та комунальні шляхи. Розроблялися автором і розміри грошової суми, призначеної для фонду, пропонуючи для формування суми 1200 тис. левів з відсотків на прибутки власників землі, прибутків власників будинків, прибутків від промисловості та комерції, з професій і занять не обкладених іншими податками, відсотків з

податків на нерухомість і зарплату. При цьому вважав цілком можливим доведення розміру фонду шляхів до 200 000 тис. леїв на рік. Загрозою для доріг і мостів вважав кліматичні феномени, долати які могло допомогти добре господарювання та створені ресурси [27, р. 12-16].

15 вересня 1919 р. на Буковині за підтримки міністра-делегата І. Я. Ністора, як своєрідну відповідь автономістським намірам Я. Флондора, «гласісти» заснували Демократичну партію об'єднання (відома також як Демократична партія об'єднання Буковини) [1, арк. 1-2, 8, 9]. Відбулося це за участі 2 тис. селян та під головуванням генерального секретаря І. Г. Тома. Програмою партії стали положення, викладені у статті «Наш шлях» у газеті «*Glasul Bucovinei*» від 1 січня 1919 р. [6; 4, р. 247-250]. Зокрема, тут порушувалося і питання співпраці з національними меншинами та наголошувалося на підтримці внутрішньої політики уряду у справі об'єднання. Серед промовців були також Мораріу, В. Боднереску, Ф. Добош, о. Цопа, Н. Андроніческу, В. Шесан [8].

Заснування партії ми пов'язуємо з необхідністю підтримки діяльності І. Я. Ністора в його намірах сприяти централізації влади. Також воно було пов'язане і з близькими парламентськими виборами, тому сама партія підтримувала єдність румунів у нових державних кордонах, виступаючи за конституційну Велику Румунію. Програма вміщувала положення щодо 8-годинного робочого дня, юридичної й адміністративної уніфікації, національної, культурної та професійної свободи, загального виборчого права, поліпшення умов існування працюючих тощо. Головою партії обрали І. Я. Ністора, а співголовами І. Г. Тома і Н. Андроніческу. До ЦК партії увійшли 32 члени, в тому числі від Чернівців А. Прокопович, Г. Ротіке, Д. Мармелюк, А. Мораріу, Н. Котлярчук, В. Шесан, Д. Слімак, Г. Тофан, Ф. Добош [15; 14; 42].

Парламентські вибори листопада 1919 р. принесли партії 21 мандат на території Буковини та 7 сенаторських місць. Після демісії уряду А. Вайда-Воевода парламентська група ДПОБ увійшла до складу Федерації націонал-соціальної демократії під керівництвом Н. Йоргі і стала частиною опозиційного Парламентського блоку. Вже у квітні 1920 р. мав місце розкол у партії і 17 квітня з неї вийшов Я. Флондор та його група, а згодом Д. Попович. На конгресі у квітні 1920 р. програму партії дещо змінили. Оскільки партія приймала на себе відповідальність за управління Буковиною, то одним із завдань вона поставила повну уніфікацію, яку варто було зробити еволюційним шляхом та у співпраці з іншими чинниками. Сам І. Ністор у промові говорив про співпрацю з урядами І. І. К. Бретіану, А. Вейтояну та А. Вайда-Воевода [7; 46].

На парламентських виборах у травні 1920 р. партія здобула 30 % голосів на Буковині та в новому парламенті увійшла до складу «федералістської опозиції» [2, арк. 50-52]. Десять від цього часу почалося зближення І. Я. Ністора з лібералами вже як керівника політичної партії. У червні 1920 р. стався черговий розкол і з партії вийшов В. Боднереску, який був незадоволений розподілом кандидатів у повіті Редеуць. Йому належало заснування Цереністської партії Буковини. Парламентські вибори в січні 1922 р. ДПО зустріла у виборчому картелі з НЛП, 29 і 31 січня в Палаті та Сенаті І. Я. Ністор зачитав акт про злиття ДПО з НЛП. 31 січня 1923 р. ДПО реорганізована в регіональну організацію НЛП [4, р. 247-250]. Саме в 1923 р., відповідаючи на звинувачення Н. Йоргі у «політиканському матеріалізмі», І. Ністор відкидав матеріальне зацікавлення, ставлячи на перше місце необхідність праці і розуміння для піднесення країни та відновлення румунського народу в його правах. Відзначав розуміння справи співпраці та переконання, що допомога і підтримка НЛП сприятиме відновлення всіх прав румунів на Буковині в політичній, культурній і матеріальній сфері. Саму НЛП називав партією, здатною захистити національні інтереси в матеріальній і культурній сферах [43, р. 47-48].

У 1923 р. І. Ністор відновив видання «*Junimea literară*» як літературного, мистецького і наукового журналу. В 1936 р. було засновано тут під редакцією І. Ністора колекцію журналу для публікації творів молодих авторів [11, р. 257-259]. Повторно був обраний ректором Чернівецького університету імені короля Кароля II в 1933 р. та залишався до червня 1940 р. на посту. Виступив засновником Інституту історії та мови при філософсько-філологічному факультеті Чернівецького університету. Засновник і видавець бюлетеня Інституту історії та мови «*Codrul Cosminului*» (1924-1940 рр.). У 1930-х рр. був представлений і в ряді культурних товариств, зокрема в товаристві «Друзі Чехословаччини» мав виступи в 1931 р. щодо Л. Й. Піца, К. Й. Йіречека. Як активний учасник процесу розвитку румунсько-чехословацької дружби в 1935 р. обраний почесним членом Празької Академії. У 1932 р. став почесним головою «Кола друзів Франції» в Чернівцях. У квітні 1937 р. обраний головою «Англо-румунського товариства в Чернівцях» [11, р. 261]. Відомий історик і як автор низки наукових праць та робіт антиревізійного змісту.

Середньовічна історія Молдови залишається темою для досліджень і публічних виступів. Принаймні так можна приймати брошуру «Александр Добрый», видану з нагоди 500-ліття смерті цього правителя Молдови. Так, історик описує Молдову поєднуючи ім'я Александра Доброго з іменами інших правителів та подіями, які сприяли відновленню кордонів часів правителя Молдови. Аналізує І. Ністор і контакти з Польщею, розпочинаючи розгляд питання з осіб, що правили й укладали акти з королем Польщі, переходячи до питання зовнішньої політики Александра Доброго та відзначаючи значення союзу з Польщею в боротьбі проти татар і турків. Характеризуючи договори, історик згадує і про перший торговий договір між Львівськими купцями та молдованами (1408 р.). Дається І. Ністором і характеристика узбережжя, яке належало князівству і встановлює появу у складі князівства й окремих фортець (Четатя Албе, Кілія) та простежує межі Мунтенії в районі нижнього Дунаю. Також розбирається і вплив торгівлі генуезців на ситуацію в регіоні Причорномор'я. У роботі підкреслюється і не надання союзниками допомоги Александру Доброму в його виступі проти турків у 1426 р., що змусило правителя шукати способу замирення з турками [17, р. 5-24]. Аналіз епохи Александра Доброго здійснює І. Ністор через розгляд ряду інших питань, першим з яких стала інтелектуальна культура. Тут розглядається питання церковного життя в Молдові, забезпечення діяльності монастирів. Інші питання в розгляді історика – соціальна структура Молдови, матеріальна культура дають змогу побачити основні посадові особи й основні шляхи торгівлі. З сьогоденням, у способі існування, порівнював історик життя населення Молдови, описуючи його повсякдення, давав і деталі побуту. Окремою главою розкрито особисте (інтимне) життя Александра Доброго, що здійснено завдяки зверненню до різних писемних джерел. Історик пояснює інформацію джерел, пишучи про неодноразові одруження володаря. Згадав він і про дії комісії історичних пам'яток у справі відшукування в Бистриці могили Александра Доброго [17, р. 25-53].

Хоча свою кар'єру науковця І. Ністор починав з вивчення середньовічної Молдови, все ж у 1920-х рр. він звертав увагу і на історію сьогодення, поєднуючи таким чином історію середньовіччя та сучасності. Так, однією з перших його публікацій у «*Codrul Cosminului*» стала робота «Задністровські румуни». У першу чергу історик звернув увагу на румунські поселення в задністровському регіоні і тут знайдено місце для твердження про визнання кордону між поляками та румунами по Дністру (мова йшла про роботу польсько-турецької комісії в Ягорлику в 1703 р. у зв'язку із затвердженням нового польсько-турецького кордону. Правда, відзначає І. Ністор також поширення молдавських поселень і за Дністром від Могилева до Овідіюполя, роблячи висновок про неможливість, з етнографічної точки зору, визнавати Дністер кордоном,

але стверджує, що він є румунською річкою. Продовження смуги румунських поселень веде до р. Буг, відзначає їх нагромадження навколо м. Балта, розташування уздовж р. Буг [36, р. 463-466]. Свої висновки історик доповнює аналізом російських статистичних даних щодо чисельності румунів у Херсонській, Катеринославській, Подільській, Таврійській губерніях, вважаючи, що за Дністром мешкали не менше 400-500 тис. румунів (1900 р.). Піднято і простежено питання розселення румунів в історичному сенсі, що дало змогу розкрити дії володарів Молдови та загалом події політичної історії Молдови [36, р. 466-483].

Своє місце в роботі займає і питання стосунків румунів та козаків, оскільки останні стали важливим політичним фактором у XVI ст. Про тісні контакти з козаками в часи Васіле Лупу відзначає і на прикладі одруження Тимоша Хмельницького та Руксанди, згадуючи і про Ришков, який перейшов у володіння доньки Васіле Лупу і наступний перехід його у власність монастиря Ґолія з Ясс. Згадано і про участь 4 тис. румунів у битві під Берестечком у 1651 р. на боці козаків [36, р. 483-490]. Також розглянуто відносини задністровських румунів з поляками, як і управління румунами Дукою Воде. Має місце і дослідження експансіоністських і колонізаційних планів росіян у XVIII ст., що було пов'язане з розширенням території імперії [36, р. 490-516].

Важливе значення для виявлення позиції автора має параграф, присвячений румунській колонізації, яка мала бути здійснена за задумом фаворита російської імператриці Паніна і полягала в переселенні жителів Молдови за Дністер для створення «Нової Молдови». Мова йшла про освоєння земель, які увійшли до складу новостворених повітів Ананієв, Тирасполь, Одеса, Миколаїв і де отримали землі близько 50 представників молдавських бояр, що складало 377 445 десятин. Частина дворян вступила на військову та цивільну російську службу. Володарі були зобов'язані в короткі терміни заселити отримані землі. Цьому сприяли і наступні події, зокрема російсько-турецька війна 1806-1812 рр., коли росіяни отримали можливість переселяти мешканців Молдови [36, р. 516-523]. Розглянув І. Ністор і питання церковної організації задністровських румунів, продовживши розглядом економічного і культурного їх життя. Період російської революції 1917 р. подано як пробудження задністровських румунів і їх контактування з молдованами, мунтенцями, трансільванцями і буковинцями, що перебували на півдні України. Підтримувалися зв'язки з виданнями Кишинєва. Також учителі з даного регіону проходили перепідготовку для переходу на викладання у школах румунською мовою, зокрема в Подільській і Катеринославській губерніях. Правда, після падіння уряду П. Скоропадського, за визнанням І. Ністора, про задністровських румунів не було жодної згадки тривалий час [36, р. 523-542].

Окремим параграфом розкрито питання створення Молдавської АСРР, появу якої І. Ністор пояснював відмовою Румунії, даної на Віденській конференції радянській делегації у справі Бессарабії. Тут відіграли свою роль втікачі з Бессарабії, які створили за Дністром Бессарабський революційний комітет. Поразка радянської делегації на Віденській конференції прискорила рішення про створення МАСРР. У числі заходів з її створення відзначено заснування 26 червня 1924 р. при Одеському губернському відділі освіти молдавської секції, яка мала керувати освітою в районах, населених молдованами. Вже з 1 липня 1924 р. цією секцією розпочато видання «*Plugarul Roșu*» і цю газету І. Ністор бачив пропагандистським засобом. Він же звертає увагу на залучення румуномовних студентів університету з Москви, відкриття румунської секції Московського університету народів Заходу, де передбачалися 10 місць для селян і робітників молдован. Восени 1924 р. було створено і молдавську секцію губернської радянської і партійної школи на 36 місць. Дещо пізніше з'являється ідея молдавського театру

для молдавських сіл. Власне 1924 р. в баченні історика став часом доволі широкої пропагандистської діяльності, що відображено ним в аналізі публікацій. Аналізуються і дії втікачів-бессарабців у вересні 1924 р., які на загальному конгресі в Одесі обговорювали питання пропагандистської діяльності за створення Молдавської республіки. Допучалися до цього процесу і села з українським та російським населенням. Також описується і процес прийняття рішення про створення згаданої республіки керівництвом Української СРР та вирішення адміністративного питання. Власне і 8 жовтня 1924 р. представлено обговорення питання на пленарному засіданні ВУЦВК та прийняття рішення про створення республіки і визначення кордонів. Утворена республіка мала кордони, що критично зауважував І. Ністор, які не включали всіх поселень задністровських румунів, і відзначає відсутність повної автономії та використання, окрім молдавської, також і російської, й української мов. Проте він відзначив захоплення, яким зустріли в Румунії утворення республіки. Завершення організаційних заходів відноситься до 9 листопада 1924 р. першого засідання ЦК МАСРР, де говорили і про закладення фундаменту майбутнього відродження, і звільнення братів з-під боярського гніту. Власне приділено увагу і публікаціям у пресі щодо створення нової республіки. Причина полягала в тому, що і в виступі Чубаря, і у виступі делегата К. Янакі звучали заклики до звільнення з-під гніту молдованів, які мешкали в Бессарабії. Ці настрої передавали ряд газет, як зокрема «*Vossische Zeitung*», яка писала про малу республіку, що з часом спільно з Бессарабією мала утворити більшу радянську республіку. В газеті «*Times*» ще в серпні 1924 р. писали про наміри радянської сторони спричинити безлад у Бессарабії. У вересні 1924 р. в «*Corriere de la Sera*» відзначали, що Молдавська республіка має стати притягальною силою для Бессарабії і фактичним засобом послаблення позиції Румунії в Бессарабії. Про провокування та підбурювання до революції в Бессарабії писали й газети інших європейських держав. Приводить І. Ністор і витяги з інтерв'ю міністра В. Бретіану «*Le Temps*», який бачив позитивним визнання радянським керівництвом існування 400 тис. румунів за Дністром та наголошував на миролюбному характері зовнішньої політики Румунії. Разом з тим, як і в інтерв'ю В. Бретіану «*Corriere de la Sera*», увагу історика привертала позиція уряду, що наголошував на фактичному визнанні радянським керівництвом безсумнівності румунського характеру Бессарабії. Приводив автор і висловлювання міністра Бессарабії І. Інкульця, який вважав можливим обернення дій радянського керівництва проти нього самого, вважаючи аграрну реформу засобом підтримання індивідуалізму молдовського селянина на противагу процесу одержавлення землі в радянській країні. Приводилася і думка колишнього міністра Бессарабії С. Ніце, який вважав, що створення МАСРР було засобом протидії тенденціям просування України до незалежності. Власне сам І. Ністор називав даний крок деяким продовженням політики фаворита Катерини II Паніна з його ідеєю переселення молдован і створення на території Російської імперії «Нової Молдови». Дії радянського керівництва характеризувалися як відновлення імперської позиції російського царату в його спробах просування на Балкани. З національної точки зору бачив доведення румунського характеру Бессарабії та миролюбності Румунії, яка не вимагала для себе територій з 400 тис. румунів за Дністром. Разом з тим робив висновок про провокаційний характер створення МАСРР, бачачи позитивним у ньому майбутнє національне і культурне пробудження задністровських румунів [36, р. 542-565].

Невелика робота з документальними додатками була опублікована 1927 р. В ній вже від початку відзначено наявність двох етнічних течій на Буковині, одна з яких походила з Галичини і Поділля (слов'янська), а інша з Трансільванії (латинська). Обидві зіткнулися в долині р. Серет. І. Ністор звертає увагу на причини еміграції румунів з Ардялу до Молдови та Валахії,

посилаючись у першу чергу на неможливість користування в достатній мірі землею, яка віддавалася саксам, секуям та угорцям як колоністам. Окрім економічних причин еміграції, мали місце також причини соціального, політичного та релігійного характеру. Власне І. Ністор пише про те, що арделянцям у новій батьківщині вдавалося знайти достойне існування. При цьому звертає увагу, що в кінці XV ст. і секуї втікали до Дунайських князівств, що загалом мало місце аж до XVIII ст. Прихід до Молдови втікачів з Ардялу був корисним, оскільки в XVI ст. тут не вистачало робочих рук після епідемії чуми та й у XVIII ст. зберігалася подібна проблема. Створення прикордонних румунських полків також було причиною еміграції до Дунайських князівств, оскільки рекрутували переважно румунів-уніатів. Відповідно православні не могли користуватися такою можливістю, що стало причиною втеч. Осінь 1763 р. продемонструвала втечі великих груп населення, близько 24 тис. родин, що відбувалося в умовах сутичок. Тим не менше фактично втікачі склали основу населення сіл Баланчана, Ботошана, Тереблеча й осіли також у Корлата, Беркішешть, Уйдесть, Дорна [19, р. 445-453]. Певну частину публікації займає опис двох документів стосовно втікачів за 1778 р., віднайдених І. Ністором у Віденському архіві, де знаходить місце пояснення змісту документа, походження термінів, перераховано 74 пункти, де мешкали втікачі, наведені прізвища, рід занять вихідців з Ардялу, розмір їхніх земельних володінь, який становив від 20 прежін до 12 фальч орної землі та 1-15 фальч косовиці [19, р. 453-460]. Після аналізу документів історик знову повертається до питання про втікачів, відзначаючи великий їх притік і після 1778 р. Тим паче, що для Буковини збільшення чисельності населення в 1780-х рр. залишалося необхідністю. Проблемою залишалося і повернення втікачів-дезертирів, хоча султанським фірманом 1757 р. господарів князівств зобов'язувалися до цього. Представникам імперії доводилося проводити і пошукові роботи в Молдові, щоб виявити втікачів. У 1784 р. для керівництва такою діяльністю був відряджений до Молдови ад'ютант Енценберґа капітан Бедеус. Сам Енценберґ у своїх рапортах відзначав притік з Молдови 6 тис. родин у 1778-1782 рр. Новий притік втікачів на Буковину з Молдови мав місце в результаті австро-російсько-турецької війни (1788-1791 рр.). Питання ж втікачів піднімалося і в ряді розпоряджень, трактатів у першій третині XIX ст., а саме до 1832 р., як зазначає І. Ністор [19, р. 460-467].

Супроводжується публікація додатком з обома згаданими документами, в одному з яких від 3 листопада 1778 р. вказано імена втікачів за місцями їх розселення та громадами їх походження і місцем служби. Інший додаток стосувався чисельності родин та розміру майна. У висновках І. Ністор відзначає, що вихідці з Трансільванії суттєво підтримували молдовське населення і у другій половині XVIII ст. в Молдові знаходилося 8 тис. голів родин, що становило близько 32 тис. осіб. У ряді випадків прізвища змінювалися, щоб уникнути розшуку за дезертирство. Відзначає, що в молдовських селах було багато втікачів, зокрема в 1784 р. в районі Ізмаїла багато з біженців працювали на укріпленнях фортеці. На Буковині ж втікачі підтримували румунський елемент у його протистоянні слов'янському [19, р. 467-533].

У 1928 р. І. Ністор видає роботу, присвячену Ґріґоре Ґіка Воде, називаючи його одним з величних правителів в історії румунів, а його правління найуспішнішим з епохи фанаріотів. Правда, Ґіка Воде подається як особа, що була під враженням від насильницької смерті свого батька. У березні 1764 р. він перший раз посів трон Молдови, що вітали бояри. Важливим моментом у діяльності правителя стало забезпечення країни гарної і чесною адміністрації, що змушувало проводити реорганізацію адміністрації в дусі сучасності. Правитель вжив заходів для поліпшення ситуації з торгівлею, що привело до рішення про дозвіл на заселення в села євреїв та іноземців. Для пошуку коштів на ремонт і утримання доріг і мостів ввів спеціальний

податок на тяглих тварин. Проведено було і реформу правоохоронних органів, зобов'язано бояр обмежувати витрати на дороге вбрання. Серед заходів, які вжив правитель, стало відкриття в 1766 р. 22 князівських шкіл і І. Ністор відзначає їх появу зокрема у Чернівцях, Сучаві, Кимпулунгу, Довгопіллі, Оргеї, Сороках, Кишиневі й інших місцях. Під час другого правління 17 листопада 1775 р. видав грамоту щодо освітніх закладів. Проводив і заходи для реорганізації церкви, яка мала дати освічених священиків. Забезпечив прибутки монастиря Солка. Перебування Ґ. Ґіка Воде на троні Мунтенії виявилось коротким через російсько-турецьку війну та перебування в полоні в росіян при дворі Катерини II. Власне добрий прийом при імператорському дворі мав результатом прохання Катерини II до султана про призначення Ґ. Ґіка Воде господарем Молдови і 4 листопада 1774 р. видано розпорядження султана. Відзначає І. Ністор складну ситуацію, яка склалася для господаря, адже Австрія використала ситуацію для відокремлення Буковини. Власне з питанням територіальних втрат Молдови та з інтригами можливих наступників І. Ністор поєднує вбивство господаря. Містить робота також інформацію про оплакування загибелі господаря, про співпадіння вбивства з принесенням присяги на вірність цісареві в Чернівцях. Представляє І. Ністор також і відображення події в європейській пресі. Звершення дослідницької частини статті є оптимістичним, адже І. Ністор пише про звільнення Буковини й об'єднання румунів. Доповнюється стаття також додатками віршів про Ґ. Ґіка Воде, рукописом Ф. І. Зулцера, свідченням доньки господаря Руксанди про смерть батька [28].

Інша робота, що вийшла у зв'язку з певними політичними питаннями, також стала комплексною розвідкою, що вміщувала дані від середньовічної епохи до сучасності. Згадана праця «Чехословаки і румуни» може бути певною даниною як спогадам про особисті контакти І. Ністора з чехами, так і союзу, до якого входили обидві держави. Аналіз питання історик розпочав з характеристики територіального сусідства та релігійних впливів, перейшовши до питання експансії «румунського елементу» на чеську територію. При цьому було відзначено, що заселення Панонії угорцями не перервало взаємин румунів з чехами, радше зі словаками. Згадує і про поселення румунів у долині р. Бечви, і про поширення окремих румунських слів, і про регіон з містами Мезеріч та Рознав, відомий як «Валахія Моравська». У своєму дослідженні історик торкається питання існування королівства Пржемишлів, започаткованого Венцеславом святим, відзначаючи отримання корони Богемії Габсбургами після загибелі короля Людовіка II в битві під Мохачем. Дається і характеристика гуситського руху, як і знаходиться місце для згадки про зустріч у Празі Мігая Вітязу з імператором Рудольфом, про отримання від імператора маєтку Кьонігсберґ у Сілезії. Цей матеріал доповнюється в додатку публікацією тексту акту пожалування від 1599 р. та акту 1601 р. про призначення управителя маєтку [22, р. 263-281, 329-331].

Окремо виділено період Тридцятилітньої війни та боротьби за існування і недоторканність держави, де згадується про вимушену міграцію чехів. Також характеризуються і події раннього періоду правління Франца Йозефа I та політичне життя країни XIX ст., в якому брали участь і румуни, і чехи з аналізом політичного руху чехів, а також становища словаків у межах Угорщини, яких розглядали гілкою «чехословацького народу» [22, р. 282-291].

Продовжує свій виклад І. Ністор поданням бачення інтелектуальної та матеріальної культури, відзначаючи і зв'язок ряду румунів, серед яких були В. Шесан, А. Мораріу й інші, з Празьким університетом, випускниками якого вони були. Тут знаходить місце і твердження про те, що від йоахімсталерів у часи Деспота Воде та Александру Лепушняну із зображенням лева Богемії заснована румунська валюта – лей. Прикладом взаємин з чехами, які висловлювали симпатію румунам в їх національній справі, названо співпрацю, яка відтворювалася в іменах Й. Главки, Я. Крамеріуса, Й. Оплеталы, Й. Добровські, Й. П. Шафарика, К. Й. Йірічека,

Я. У. Йарніка. Останнього також згадував у зв'язку з його ініціативою створення «Чехо-румунського товариства». Мала місце і згадка візиту до Чернівців абата М. Заворала в 1928 р. Також робився наголос на тому, що після німців словаки були другими, хто брав участь у колонізації Буковини, після її входження до складу імперії Габсбургів. Так, словаки осіли в с. Теремблече, Ліузії-Гоморулуй, Глибока, передмістях Чернівців Клокучка і Калічанка, складаючи частину місцевого населення. Завдяки рішення уряду було створено чисто національні громади словаків у повіті Сучава Солонецул Ноу (з 1834 р.) та Плешу (з 1835 р.), в повіті Кимпулунг Пояна Мікулуй (з 1842 р.). На початку XX ст. словаки в цих громадах протистояли намірам їх колонізації [22, р. 292-303].

Розвиток теми має місце в інформації про боротьбу за незалежність, початок якої відносили до розриву чехів з Домом Габсбургів у 1871 р. Тут же розглянуто плани росіян щодо Галичини та Буковини, діяльність Т. Г. Масарика, його візити до Ясс та на Румунський фронт. Окремим параграфом представлено прийняття конвенції 30 травня 1918 р. в Піттсбургу й угоду в Філадельфії, як складові основи майбутньої держави, як і згадано про створення 14 жовтня 1918 р. в Парижі першого уряду на чолі з Т. Г. Масариком. Також описані події в Празі 1918 р., появу Чехословацької республіки, склад румунської національної меншини в Чехословаччині, яка станом на 1923 р. нараховувала 11 724 особи. У висновках І. Ністор погоджується з В. Кіпалом, який у своїй праці щодо дипломатичних засад походження чехословацької держави писав про ряд загальних причин, які привели до утворення ЧСР: Велика війна, перемога в ній Антанти з наступним звільненням пригноблених народів. Окремою причиною названа дипломатична та військова діяльність Масарика [22, р. 304-327].

20 червня 1941 р. на святковому засіданні «Інституту історії та мови» в Чернівцях вітали Н. Йоргу з 60-літтям. З посвячувальною промовою виступив І. Ністор, який вказав на видатну роль професора в румунській історичній науці. Одночасно говорив і про значення для румунів національної історії. Сорокарічну діяльність професора оцінено як таку, що дозволила накопичити історичні свідчення, які можна використовувати як зброю при захисті історичних прав румунів на прадідівські землі між Дністром і Тисою. При цьому відзначалося і саме бажання Н. Йорги знати і вміти пояснити події. Згадувалася й оцінка А. Д. Ксенопола, який відзначив в особі Н. Йорги великого збирача подій минулого і талановитого письменника. Відзначено і напрями роботи історика, зокрема видання історичних джерел, праці в галузі історичного аналізу. Практично своєю діяльністю в цих галузях Н. Йорга охопив усі періоди румунської історії, висвітлив діяльність державних керівників, науковців, розкрив відносини румунських земель з англійцями, французами, німцями, шведами, італійцями, угорцями, поляками, росіянами, українцями, сербами, греками, болгарями, албанцями, турками. Згадувалося і сприйняття Н. Йорги румунською інтелігенцією Буковини на початку XX ст. як носія ідеї про єдиний румунський народ у Румунському королівстві, Угорському королівстві, на Буковині, в Бессарабії, Македонії та єдиної національної культури. На знак поваги Н. Йорга був оголошений почесним членом «Інституту історії та мови» при Чернівецькому університеті [31, р. XXI-XXXII].

Певну увагу приділяв І. Ністор також і українцям, піднімаючи питання взаємин українців та румунів у роботі «Problema ucraineană în lumina istoriei» [33]. Історик звертається в першу чергу до історії української проблеми, відзначаючи, що Перша світова війна привела до вирішення ряду проблем, важливих для європейських націй. Вдалим називав вирішення румунського, югославського, чехословацького, польського питань, питань балтійських народів, збалансування ситуації на Балканському півострові. При цьому відзначав, що на конференції не приступили до вирішення українського питання, залишивши його відкритим на майбутнє. Необхідність вирішення української проблеми І. Ністор називав для сусідів українців, одними з

яких називав румунів. При цьому кордоном між румунами та українцями виступали р. Черемош і р. Дністер. Також дає характеристику України як території, опираючись на історичні дані, та обговорює проблеми єдності українців і росіян. Докладно розглянуто й історію формування руху в західноукраїнських землях у XIX ст., що призвів до розділу на два крила. Визначено роль та місце в русі М. Драгоманова, з яким пов'язували розгортання пропаганди на Буковині та в Підкарпатській Русі. Одним із пропагандистів названо також І. Франка, а з національним рухом пов'язувався М. Грушевський, якому І. Ністор приписував ідею створення нової української держави у Східній Галичині та на Буковині. Спробу українців діяти для отримання свободи поєднує з Першою світовою війною і визнає, що незалежна Україна мала включити землі з українським населенням з Росії й Австрії, тобто і відповідні частини Буковини, Марамуреша та Бессарабії, в чому І. Ністор посиляється на С. Рудницького [33, р. 3-26].

Розглядає історик і проблему появи в румунських землях слов'ян, відзначаючи наявність по території країни слов'янських топонімів та даючи коротко походження слов'ян, поєднуючи з описом їхніх сусідів. Розбирає І. Ністор і ряд термінів. Відповідне місце тут займає розгляд питання вторгнення слов'ян на Балкани. Завершує розділ історик констатацією поділу слов'ян на три групи [33, р. 27-36].

Продовжує І. Ністор свій розгляд історії слов'ян історією «Давньої Київської імперії», де робить виклад за Лаврентіївським та Іпатським літописами і відзначає, що сучасні йому українські історики вважали Київську державу не-варязькою за походженням [33, р. 37-41]. Черговим питанням, яке розглянув історик, стало Галицьке князівство, демонструючи його місцезнаходження та походження. Виклад доводиться до останньої чверті XIV ст. із твердженням автора про відсутність перешкод польського володарювання для розвитку місцевого українського населення [33, р. 42-47]. Далі І. Ністор переходить до питання Бирладської грамоти та зводу дунайських міст, де малася на увазі грамота Іванка Ростиславича від 20 травня 1134 р. Зокрема, розглядається походження ряду міст, згаданих у грамоті. Піднімається і питання міст, розташованих у Молдові, як і ведеться ним дискусія з М. Кордубою [33, р. 48-64].

У розділі «Походження українського елементу в Румунії» І. Ністор відзначає відсутність підтверджень автохтонності українців на Буковині, в Марамуреші та Бессарабії. Розглядає історик і версію появи українців на Буковині та в Бессарабії, торкаючись далі версій про походження окремих груп, ряду топонімів і наголошуючи на доволі пізній колонізації українцями регіону та прибуття їх сюди також і як втікачів як з Галичини, так і Поділля. Також відзначені версії про переведення в Молдову полонених Штефаном Великим. Висловлює думку про злиття рутенів, які прибули як колоністи доволі рано до Молдови, з молдованами. Їх І. Ністор не вважає предками сучасних йому українців. Цих він виводить від втікачів другої половини XVIII ст. [33, р. 65-76].

Врешті окремий невеликий розділ стосується питання дружніх і покровительських відносин румунів та українців, які розглядаються щодо періоду XIV-XVI ст. Відповідне місце займає тут питання ктиторства румунів у Польщі та Україні, що пов'язується автором з місією молдавських і мунтенських воевод із захисту православ'я впродовж періоду від 1453 до 1700 р. Про відновлення місії покровительства румунської церкви православним Польщі І. Ністор згадує у зв'язку із заснуванням православної митрополії у Варшаві за участю і румунської патріархії та зв'язки, які вилилися у візит митрополита варшавського Діонісія до Бухареста і Чернівців у листопаді 1925 р. [33, р. 77-109].

Ще однією формою зв'язків румунів та українців представлено відносини з козаками. Цей розділ продовжує розгляд істориком питання відносин Б. Хмельницького та Васіле Лупу. Розглядається і походження козаків та формування їх складу з представників різних етнічних

груп. У своєму викладі опирається і на повідомлення Мірона Костіна. Також стверджує, що в загонах Б. Хмельницького воювали і вихідці з Молдови. Принаймні під Берестечком знаходився підрозділ з 4 тис. румунів [33, р. 111-140]. Продовженням даної теми є і розділ «Гетьманство Дорошенка та Дука-Воде», де розкриваються події 1650-х і наступних років XVII ст., де йдеться і про пожалування воєводі Молдови Георгіе Дука султаном права на управління Україною. Тут же обговорюється поява ідеї включення Правобережної України до складу Молдови. Поразка ж турків під Віднем стає причиною втрати молдавським господарем влади над Україною [33, р. 141-155].

Доказом контактів українців з румунами приводиться і перебування в Молдові І. Мазепи, де наводяться різні точки зору на біографію І. Мазепи. Окремо висвітлено і приклади добросусідства румунів та українців. Власне ведеться мова і про використання Австрією українців для зміни ситуації в регіонах проживання їх поруч з поляками, румунами, угорцями. Перша світова війна демонструється як час погіршення стосунків між румунами й українцями, де наводиться аналіз ситуації зі створення українського державного утворення в межах існуючої імперії. І. Ністор відкидає можливості українців претендувати на Буковину, посиляючись і на позицію депутатів-румунів у парламенті [33, р. 157-183].

Наступні розділи роботи торкаються проблем сучасної історії, що змушує І. Ністора викласти ситуацію зв'язків Бессарабії та України, яка перебувала у складі Російської імперії, простежуючи при цьому зміни, що відбувалися в 1917 р. на території України. Логічно та хронологічно пов'язаним з цим питанням і виклад подій у Бессарабії 1917-1918 рр. Саме тут наголошував на намірах України анексувати Бессарабію, критикував за претензії на Хотинський та Аккерманський повіти [33, р. 185-198]. У розділі «Брест-Литовський мир» І. Ністор пише про складну ситуацію, яка змусила імператора Карла І шукати шляхів для укладення мирного договору. Також звернено увагу на відмову від планів створення Великої України і погодження на автономію в межах імперії Габсбургів. Згадує І. Ністор про прохання УНР на мирних переговорах щодо анексії Галичини, Буковини, Підкарпатської Русі та заміну вимоги на пропозицію створення автономії. Вимоги української делегації змушували міністра закордонних справ О. Черніна радитися з імператором. Результатом стала таємна угода про створення королівства (за І. Ністором Королівство Галичини), яка однак не була реалізована австрійською стороною. В обмін Україна зобов'язувалася постачати зерно та інші продукти харчування, що давало підстави І. Ністору стверджувати, що О. Чернін продав Буковину за зерно. Ці дії він пояснює рекомендаціями з Відня щодо підписання миру за будь-яку ціну [33, р. 199-203].

Виклад продовжується главою «Австрійська Україна та Буковина», де ведеться мова про спроби імператора Карла І домовитися з президентом В. Вілсоном щодо сепаратного миру та видання маніфесту про право націй на створення власних представництв і федералізацію держави. Правда результатом стало здобуття незалежності італійцями, чехами і словаками та поляками. Має місце виклад дій українців у жовтні 1918 р., спрямованих на проголошення незалежності. Зауважує провокаційне ставлення українців до сусідніх держав. У даному випадку стосовно Буковини закидав українцям намагання включити до української території Чернівці, Сторожинець, Сірет. Питання українців з Підкарпатської Русі вважав вирішеним на підставі Філадельфійського пакту, підписаного Т. Г. Масариком у липні 1918 р. З рішенням українців про створення Західноукраїнської держави пов'язує і вибір глави держави яким мав стати В. Габсбург, якого І. Ністор трактує як особу, що конфліктувала з офіційними правилами Габсбургів. Дається автором і оцінка дій українців та румунів в умовах боротьби за Буковину, що дає йому змогу критикувати дії А. Ончула. Генеральний конгрес Буковини представлено як підтриманий поляками та німцями. Українці подані як такі, що відмовилися від голосування по рішенням. Розглянуто І. Ністором і питання встановлення румуно-польського кордону [33, р. 205-216].

Завершальна глава присвячена питанню румуно-українських відносин після Великого об'єднання і тут І. Ністор відзначає роль глави Надзвичайної місії УНР К. Мацієвича, який при акредитації зробив заяву про визнання УНР кордоном з Румунією по р. Дністер. При цьому критикує дії ЗУНР за прояв ворожості щодо Румунії та вказує на дії румунських військ на Покутті, в ході яких прикордонниками заарештовано в Жаб'єму архикнязя В. Габсбурга, якого пізніше утримували в Чернівцях. Ведеться також мова про ситуацію у відносинах українських та російських збройних сил. У цій ситуації приводиться заява К. Мацієвича з подякою Румунії і Польщі в боротьбі проти імперіалізму будь-якого кольору. Згадується і звернення від 4 березня 1920 р. К. Мацієвича і генерала С. Дельвіга з проханням про визнання політики УНР та надання допомоги українським збройним силам, що перебували на території Румунії. Аналізуючи дії буковинських українських політичних діячів, І. Ністор наводить дії з поширення листівки, виданої у грудні 1921 р. у Відні та спрямованої проти румунської держави [33, р. 217-228].

Того ж року І. Ністор опублікував ряд невеликих повідомлень. Так, одне з них стосувалося відвідин А.-І. Кузою м. Галаца, здійсненого 7 березня 1859 р. і відзначеного в доповіді австрійського консула Бечке, текст якого в перекладі І. Ністор приводив. Видано було істориком листи Тадеу Гасдеу, де дав короткий опис листів, пояснивши згадані місця та вказаних адресатів. Самі листи датуються 1814, 1815, 1829, 1842 рр. і, зокрема, стосувалися походження родини Гасдеу [39; 32]. Опублікував І. Ністор і ряд інших документів, що стосувалися володінь Релігійного фонду Буковини в Бессарабії, де приводив контракти купівлі майна. Доволі цікавим є документ, яким історик підтверджував неприйняття приєднання Буковини до Австрії на прикладі еміграції з Буковини та імміграції в Буковину, де перша була значно вищою в 1785-1786 рр. за другу [37; 29].

У 1935 р. І. Ністор опублікував роботу «Польський легіон у Кримській війні», де коротко торкався проблеми польського руху після повстання 1830 р. та відзначає появу польсько-румунського союзу (24 вересня 1839 р.), описує формування польського легіону з поляків-емігрантів, де офіцери приймали турецькі імена. Базувалася дана робота на листуванні Короніні [25].

З нагоди 20-річчя «Великого Об'єднання» І. Ністор підготував ілюстровані брошури, що стосувалися історії Буковини і Бессарабії. Так, у роботі «Basarabia sub Dominațiunea Românească» у вступному слові автор відзначив важливість історичного акту, який відбувся 27 березня 1918 р. На перше місце в тексті виставлено інформацію про об'єднання румунських земель, в якому визнавалася важливість інкорпорації Бессарабії до складу Румунії для налагодження ритму національного життя. Дається і оцінка значення Бессарабії для Молдови, як і описано втрату Молдовою Бессарабії за Бухарестським мирним договором. Дається і оцінка становища Бессарабії під владою російського царату, де звертається увага, зокрема, і на русифікацію провінції. Окремою главою виділено повернення Молдові Південної Бессарабії та її нова втрата в 1878 р. Значна увага відводиться автором процесу відродження національного життя в 1917 р., створення Сфатул Церій та проголошення демократичної федеративної республіки. Подано в роботі і сам акт об'єднання Бессарабії з Румунією, і події, що його оточували та мали місце пізніше. Окремою главою розкрито зміст основних реформ, проведених новою владою в Бессарабії: аграрна реформа, адміністративна реформа, закони у сфері освіти, створення палат. Остання глава присвячена питанню процвітання Бессарабії під владою короля Кароля II [20].

Подібне компонування має і брошура, присвячена Буковині, адже в ній виклад починається з теми «Об'єднання всіх румунів» і так само як Бессарабія подана була як «щит Молдови», Буковина характеризується тут як «колиска Молдови». Проаналізовано й анексію Буковини

Австрією та ситуацію на Буковині під австрійським володарюванням. Саме в цьому розділі І. Ністор відзначає, що в умовах Першої світової війни австрійська влада мала намір створити Велику Україну, через що використовувала й українців Буковини. При цьому Буковина була об'єктом торгу австрійської влади з українцями за отримання продуктів харчування. Також, як і в першому випадку, в брошурі були глави, присвячені національній пропаганді, акту об'єднання та королю Фердинанду. В останній главі згадувалося і про формування кордону Румунії на території Буковини. У розділі, присвяченому стану Буковини під владою Румунії, І. Ністор дає і характеристику конституції короля Кароля II як таку, що принесла нові права і свободи громадянам, поклала край політичним незгодам і створила умови для національної консолідації. Окремі глави подають інформацію про економічне життя, діяльність румунської адміністрації та проведення у краї аграрної реформи, культурного життя краю. Остання глава стосувалася питання процвітання Буковини під владою короля Кароля II [21].

Однією з робіт, яку І. Ністор залишив неопублікованою, є праця «Німецька експансія на Схід і Південний-Схід Європи, 1 січня 1939 р.». М. Якобеску зауважує, що даною роботою І. Ністор хотів відвернути ті події, що могли зашкодити країні, виробити певні контрзаходи. Робота була віддрукована на машинці, мала 51 сторінку та 11 карт і 11 додатків. На перше місце історик висунув українську проблему та розбирався зі ставленням до неї в СРСР, Польщі та Німеччині. Другий розділ роботи містив виклад думок щодо підготовки експансії Німеччини на Схід, дій в Угорщині та Румунії та дій у зовнішній політиці, економіці, культурі, військовій сфері. В додатках містилися матеріали, що розкривали ситуацію в українській політичній організації в країнах Європи і торкалися, зокрема, проблеми організації українців у Румунії. Доречно вказати, що в одному з додатків аналізувався стан угорського руху в Румунії [13, р. 131-133].

У роботі зроблено історичний екскурс щодо німецької експансії в Європі від часів II Райху, що дозволяло історика стверджувати, що керівництво III Райху в своїх діях загалом опиралося на старі пангерманські плани, але здійснювало це після виконання заходів після відмови від дотримання умов Версальського договору. Підготовка робилася й у плані дотримання відповідної внутрішньої політики, доволі наполегливої щодо пояснення необхідності виконання великої місії німецького народу в Європі та всьому світі. Дано оцінку німецькій зовнішній політиці та діям у військовій сфері, де фактичним результатом мала стати підготовка населення і країни до тотальної війни. У висновках щодо міжнародної ситуації І. Ністор звертав увагу на надзвичайно вигідне становище Німеччини. При цьому в Європі не бачив жодної держави, здатної протистояти Німеччині.

Розглядаючи українське питання робив історичний екскурс до початку нової ери, розкриваючи еволюцію українців. Відображення знайшли події періоду існування Київської Русі, князівств, Литовської та польської доби в історії українських земель. Згадано і про спробу гетьмана І. Мазепи за допомогою короля Карла XII звільнитися від влади росіян. Період української революції також знайшов відображення у роботі і тут звернуто увагу на роль Німеччини в формуванні держави. Таким чином, робився висновок про Україну як об'єкт у діях великих держав. Ставлення до українського питання в СРСР було подано через інформацію щодо встановлення в Україні комуністичного режиму та придушення сепаратистських і націоналістичних настроїв. Зверталася увага на те, що з України тоді йшло 50 % усіх зернових, 60 % продукції металургійної промисловості. Відзначав історик роль і місце Донецького басейну та вказував, що Москва за жодних обставин не відмовиться від даної території.

Продовжувався розгляд проблеми аналізом ставлення Польщі до неї, зверталася увага на існування в межах відновленої Польщі 7 млн українців. Угоду між Польщею та УНР, укладеною

свого часу С. Петлюрою, називав неприйнятно багатьма українцями. Негативне ставлення польського уряду до українців було назване істориком однією з причин зближення уряду на вигнанні (Варшава) з Німеччиною та Японією. Ставлення Німеччини до українського питання демонструється як через історичну демографію, так і через політичні події, пов'язані зі створенням Підкарпатської України за участю Німеччини. Власне Німеччина демонструвалася такою, що здобула прихильність серед петлюрівської еміграції у Варшаві та серед української еміграції у світі, зокрема і завдяки обіцянкам створення Великої України із земель, що входили до складу СРСР, Польщі, ЧСР, Румунії. З останньої мали відійти Північна Буковина, Північний Марамуреш, Північна і Південна Бессарабія. Давалася і характеристика українських організацій у Румунії, серед яких були як емігрантські, так і створені громадянами Румунії.

Німецьку експансію в напрямку гирла р. Дунай І. Ністор бачив легкою і сприятливою, відзначаючи, що як в Угорщині, так і в Румунії Німеччина може скористатися послугами праворадикалів, до яких відносив і Націонал-християнську партію, і Легіонерський рух. Також не менше 800 млн лей (20 млн марок) вкладено в Німецьку партію Румунії з фактичною метою підтримки німецької меншини в Румунії. Висновки, які робив І. Ністор, стосувалися неможливості збройного протистояння Румунії Німеччині, а залежність від неї могла мати, на його думку, завдяки природними багатствам Румунії, стратегічно-економічну співпрацю. Висновком були і думки щодо дотримання Румунією коректних позицій, щодо всіх держав, з Німеччиною вести найширшу співпрацю в економічній сфері, хоча і вважав необхідним відстоювання національного спадку і державної незалежності Румунії [13, р. 134-142].

Того ж 1939 р. у виданні Академії Румунії вийшла стаття І. Ністора щодо давніх поселень румунів на лівобережжі Дністра, яка стала відповіддю на публікацію М. Сергієвського, який визнавав, що є наступником Т. Буради, який вивчав молдавські поселення Херсонської губернії. Сам дослідник відвідував села МАСРР у 1925-1930 рр. Робота складалася з двох різних частин: лінгвістичної та історичної. Перша частина дала автору можливість визнати наявність північного і південного діалектів з визначенням роздільної лінії між ними по р. Ягорлик та р. Кодима. І. Ністор розбирає текст, у якому перераховуються села Очаківщини (37) та Брацлавщини (41) з румунським населенням, у тому числі ведеться мова про українізовані румунські назви. Звертається увага і на джерела, які використовує М. Сергієвський, та аналізуються дані перепису 1926 р. в МАСРР, критикуючи підрахунки. Свою позицію підтверджує описом ситуації з румунським населенням у районі лиману р. Дніпро, на Поділлі. Посилається стосовно поширення румунського населення і на свідчення Г. Уреке та критикує позицію М. Сергієвського за випущення фактів про молдовську колонізацію другої половини XVI ст. Торкається І. Ністор й подальшої історії регіону, відзначаючи наявність еміграції румунського населення в задністровський регіон впродовж XVIII ст., посиляючись при цьому на спогади Манштейна про події 1739 р., коли з Молдови було виведено росіянами понад 100 тис. селян. Пише також про перетягнення молдованів як робочої сили в малозаселеній території Новоросії після укладення Кучук-Кайнарджійського миру. Піднімається і питання пересування російського кордону на захід у регіоні (1812 р.), повернення кордону по р. Дністер (1918 р.) та створення МАСРР. За пророблену роботу і внесок у вивчення минулого і мови задністровських румунів І. Ністор висловлював визнання М. Сергієвському. Добре підтвердженими фактами називає існування на лівому березі Дністра румунських сіл у XVI ст. Їх збільшення мало місце і в результаті просування кордонів Російської імперії на захід. Утворення МАСРР співставлялося з реалізацією ідеї канцлера Панина про створення «Нової Молдови», що мало підґрунтям реалізацію політичних завдань. І. Ністор висловлював сподівання, що при виникненні територіальних

претензій та ревізій кордону румуни матимуть гарні підвалини в особі населення лівобережжя Дністра у відповіді на претензії та зможуть захистити свій спадок. Супроводжує роботу і додаток, що є пам'ятною запискою від 4 листопада 1924 р. і дає оцінку намірам більшовицького керівництва, спрямованим на відокремлення Бессарабії від Румунії [38, р. 203-220, Апеха, р. 221-225].

В останньому передвоєнному випуску «*Codrul Cosminului*» І. Ністор торкнувся теми російсько-турецької війни 1806-1812 рр. та її наслідків. Своє дослідження історик розпочав з характеристики дипломатичної ситуації 1806 р. та початку війни, викладаючи у хронологічній послідовності хід подій, що наближали розрив дипломатичних відносин, даючи зміст документів австрійського консульства в Бухаресті щодо ситуації. Представлено і повідомлення щодо чисельності російської армії. Зайняття Дунайських князівств російськими військами трактується як спосіб перекриття французам шляху на Дунай. До того ж, займаючи князівства, Росія забезпечувала собі стратегічні позиції на Дунаї. Доказом першого І. Ністор подавав виїзд з Бухареста генерального консула Франції Райнара. Відзначено і звернення до населення Молдови і Валахії 24 грудня 1806 р., яким генерал Міхельсон з Фокшан давав гарантії для мешканців країн.

В аналізі ведення бойових дій росіянами І. Ністор зазначав першу атаку проти Хотинської і Бендерської рай. Якщо Хотин захопили зненацька, то й особливого опору не чинили у фортецях Бендери і Аккерман. Також і в Кілії без опору відкрили ворота фортеці. Також не було вчинено опору і в Бухаресті. Про ці та подальші події І. Ністор пише, опираючись на повідомлення австрійських консульських агентів з подробицями, які мали місце в цих документах. Торкнувся історик й інших подій у Європі, в т. ч. і укладення миру в Тільзіті [35, р. 3-22]. Приділено увагу і ситуації з переговорами щодо укладення миру між двома країнами, де виникла ситуація, коли річка Прут обговорювалася як можливий кордон у Європі і Бессарабія мала перейти до нового власника. Проведення переговорів у Бухаресті представлено доволі складним у питанні, що стосувалися майбутнього кордону. Втрата Молдовою Бессарабії, за даними І. Ністора, пригломшила молдавських бояр, а в повідомленнях австрійського агента містилася інформація про переконання підданих молдовського господаря в тому, що без Бессарабії країну чекає розруха. У Валахії ж з нетерпінням очікували виведення російських військ [35, р. 32-52].

Того ж 1940 р. І. Ністор опублікував роботу «*Die Vereinigung der Bukowina mit Rumänien*», у якій подав історію подій 1918 року на Буковині. В роботі розглянуто коротко історію Молдови, геополітичні дані, що стосувалися Буковини, та склад населення Буковини за переписом 1930 р. Після цих розділів автор перейшов до питання створення національних представництв у період розпаду Австро-Угорщини та прихід до влади О. Поповича й А. Ончула. У хронологічній послідовності подано вступ румунських військ на Буковину з подальшою підготовкою Генерального конгресу Буковини. В параграфі стосовно Генерального конгресу Буковини описується склад його учасників, подаються їх виступи. Згадано і про виступ представника громади Путила Н. Хомайчука, і про створення делегації до короля та виступи перед головою Ради міністрів і королем у Яссах. Стисло подано інформацію про створений уряд та результати мирної конференції для краю. Завершальна глава стосується становища краю під румунським володарюванням, включно з аграрною реформою, проведення змін у культурі, діяльності ряду установ. Даний параграф завершується розглядом радянського ультиматуму 26 червня 1940 р. та його наслідків для Буковини [26, S. 66-67]. У листопаді 1940 р. спільно з Л. Ребряну взяв участь у похованні вбитого легіонерами Н. Йоргі [40, р. 162].

У 1941 р. І. Ністор піднімає питання «Румунів у Задунав'ї», де пише про румунське населення на північ від Дунаю в період до Х ст., приводячи ряд аргументів на користь неперервності перебування румунів у регіоні та зазначаючи поширення влади Римської, пізніше Візантійської імперії, на регіон. На продовження теми в 1942 р. з'являється «Дако-романська

автохтонія в Карпато-дунайському просторі», де головним положенням є автохтонність тільки румунського населення в регіоні, що незмінно перебувало тут від доісторичних часів. Того ж 1942 р. І. Ністор видає роботу «Політичне звільнення дако-романців Задунав'я», продовжуючи тему, підняту в роботі 1941 р., та пишучи про боротьбу румунів як автохтонів з мігруючими народами; пише і про політичні утворення дако-романського населення та відзначає наступність Османської імперії Візантійській у володарюванні над територією на північ від Дунаю, яка служила джерелом забезпечення Константинополя. У 1943 р. історик продовжив розробку теми роботою «Римо-візантійські основи початків нашої державної організації». Власне тут позиція історика стосувалася збереження римо-візантійських політичних інституцій на території колишньої Дакії і перетворення їх у межах Сербії, Болгарії, Хорватії (ідея інституційного континуїтету). Разом з тим і тут присутня ідея дако-римського континуїтету і збереження римських традицій у соціально-політичній сфері карпато-дунайського простору. Така ідея була присутня також у роботі 1942 р. «Угорці в карпатській Дакії», де прибулі племена стикаються з осілим у Трансильванії і чисельним румунським елементом, який чинить опір прибульцям [47, р. 1971-1972].

Після повторного зайняття Північної Буковини румунськими військами І. Ністор 27 липня 1941 р. був направлений до Чернівців для визначення ситуації з майном університету та прийшов до висновку про задовільний стан і можливість відновити діяльність університету восени. Висловлював у своїх спогадах жаль із приводу того, що уряд прийняв рішення про відкриття політехнічної школи в Чернівцях. Як відомо, тоді до міста повернули з Сучави тільки теологічний факультет [11, р. 255; 40, р. 163].

У 1942 р. вийде підготовлена на 15 листопада того року брошура з відповіддю на меморандум ОУН Буковини і Бессарабії від 15 вересня 1941 р. щодо Буковини, у вступному слові якої буде викладено текст цього документу. Виклад відповіді колишнього міністра давав змогу читачеві дізнатися про роботи автора з даного питання та про позицію К. Мацієвича, який 20 липня 1919 р. заявив про відсутність претензій УНР щодо задністровських земель, про що І. Ністор звертається до мемуарів українського дипломата. Далі розбирається істориком питання походження назви «Буковина», простежує і міста Буковини, вживання української мови в навчальних закладах, згадував про деякі моменти Першої світової війни [18].

В умовах війни І. Ністор виступив і як пропагандист, опублікувавши невелику брошуру в «Політичній бібліотеці». У ній історик звернувся до потреби згуртування всіх моральних і матеріальних сил в умовах війни проти небезпеки зі сходу. Жорстокою називав боротьбу німецького народу проти комунізму, яку вів спільно з союзниками. Участь румунів у подіях називав результатом геополітичної ситуації країни та прирівнював героїзм цієї війни до героїзму часів Штефана Великого і Мігая Вітязу. Звертався історик і до прикладів минулого, пишучи про Трансильванію та становище румунів у XVIII ст., про дії Горії, Клошки, Крішана, називаючи це селянське повстання румунською революцією. Черговим проявом протесту назвав виступ під проводом Т. Владіміреску, який вимагав усунення влади фанаріотів та заміни її національним режимом. Як наступний етап пошуку права і справедливості представлено революцію 1848 р., яка збурила румунів та мала результатом і появу конституції Е. Редулеску для Мунтенії. Подібні дії мали місце і в Молдові, відповідна реакція присутня і на Буковині, в Банаті, що ставило в ряд захисників і С. Барнуціу. Черговий етап (1859 р.) приніс необхідність змін і провідною особою вважався М. Коґелнічану, який представлений повним рішучості щодо об'єднання двох князівств. Політичне об'єднання мало відбутися і за умови створення соціального фундаменту. Власне здобуття прав і добробуту, за І. Ністором, мало здійснюватися через боротьбу і жертву, що підносило цінність набутого в майбутньому [34].

З 1 жовтня 1940 р. до 1 жовтня 1941 р. І. Ністор є професором кафедри історії румунів Бухарестського університету, після чого приймає пенсію за віком і до 1948 р. є почесним професором філософсько-філологічного факультету, зосереджуючись на дослідженнях, які вів в Академії Румунії. З 23 травня 1945 р. по 12 червня 1948 р. консерватор Бібліотеки та колекцій Академії Румунії. Арештований у ніч на 6 травня 1950 р., перебував в ув'язненні в Сіфеті з 6 травня 1950 р. до початку липня 1955 р. У 1955-1956 рр. намагався поновити громадянські права. Перебував на пенсії з 1 жовтня 1956 р. Помер у Бухаресті, в ніч на 11 листопада 1962 р. і 14 листопада похований на кладовищі Беллу. Посмертно рішенням Загального зібрання Румунської академії від 2 лютого 1990 р. відновлений у званні академіка, якого в 1948 р. був позбавлений [48, р. 36; 40, р. 165-171, 194-199, 209].

Загалом творчий шлях І. Я. Ністора є результатом наполегливої діяльності в науковій сфері, здійсненій завдяки послідовності дій в отриманні кваліфікації історика. Помітну роль відіграло у формуванні І. Я. Ністора як історика і національна свідомість, яка формувала його як державника-румуну і у випадку підданого австрійського імператора, і у випадку підданого короля Румунії. Політична діяльність стала частиною біографії історика в досить зрілому віці в умовах війни та перетворила його на одного з небагатьох буковинців, які змогли в королівстві Румунії добитися високих державних посад. Зміна влади в Румунії назавжди усунула І. Я. Ністора з наукового життя, а його праці отримали протилежну оцінку в румунській та українській історичній науці.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. **Державний архів** Чернівецької області. Ф. 6. Президіальне бюро міністра-делегата Буковини, м. Чернівці. Оп. 1. Спр. 31. Сообщение министру Буковины в гор. Бухаресте, министру Бессарабии и председателю национальной партии в гор. Сибиу Маниу Июлиу о создании на Буковине «демократической партии Униря». 12 арк.
2. **Державний архів** Чернівецької області. Ф. 1241. Бюро інформації і преси, м. Чернівці. Оп. 1. Спр. 7. Информационные сообщения префектов уездов Буковины и генерального субинспектора Особого отдела сигуранцы гор. Черновцы о настроении населения и происшествиях в коммунах. 60 арк.
3. **Agache A., Agache D.** Ion Nistor – docent al Universității din Viena // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 41-94.
4. **Alexa D.-I.** Ion Nistor – fondator și Președinte al Partidului Democrat al Unirii // Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie (seria nouă) / Universitatea «Ștefan cel Mare» (Suceava) / Redactor-șef M. Iacobescu. – 1999. – Suceava: Fundația culturală a Bucovinei, 1999. – Nr. 5 (15). – P. 247-250.
5. **Ceaușu M.-Șt.** Ion Nistor, luptătorul pentru Unirea Bucovinei cu România // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 111-122.
6. **Chemarea noastră** // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 26 Septembrie. – № 249.
7. **Congresul** Partidului Democrat al Unirii // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1920. – 20 Aprilie. – № 403.
8. **Constituirea** comitetului central al partidului democrat al unirii // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 21 Septembrie. – № 245.
9. **Curriculum vitae** // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 83-85.
10. **Grecu V.** Ion I. Nistor ca istoric // Omagiu lui Ion I. Nistor: 1912-1937. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1937. – P. 22-48.
11. **Huzdup D.** Ion I. Nistor și rolul său în viața culturală a Cernăuțului // Analele Bucovinei. – 1994. – Nr. 2. – P. 243-262.
12. **Huzdup D.** Un epizod din viața lui Ion Nistor. Chișinău, 1918 // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 123-130.
13. **Iacobescu M.** O lucrare inedită a istoricului Ion Nistor: Expansiunea Germană către Estul și Sud-Estul Europei, 1 Ianuarie 1939 // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 131-144.
14. **Insemnătatea** partidului democrat al unirii // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 23 Septembrie. – № 246.
15. **Morariu A.** Dr. Alcătuirea partidului democrat al unirii // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 21 Septembrie. – № 245.

16. **Năstasă L.** Ion Nistor. Debutul la Academia Română // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 105-110.
17. **Nistor I. I.** Alexandru-cel-Bun. Cu ocaziunea aniversării de 500 de ani dela moartea lui. – Cernăuți, 1932. – 53 p.
18. **Nistor I.** Antwort an die Ukrainische denkschrift. – Bukarest, 1942. – 20 p.
19. **Nistor I. I.** Bejenari ardeleni în Bucovina // Codrul Cosminului. Buletinul «Institutului de Istorie și Limbă». – Cernăuți, 1927. – An. II-III. 1925-1926. – P. 443-553.
20. **Nistor I. I.** Basarabia sub Dominațiunea Românească. La 20 de ani dela Unire. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1938. – 72 p.
21. **Nistor I. I.** Bucovina sub Dominațiunea Românească. La 20 de ani dela Unire. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1938. – 64 p.
22. **Nistor I. I.** Cehoslovaci și Românii // Codrul Cosminului. Buletinul «Institutului de Istorie și Limbă». – Cernăuți, 1930. – An. VI. 1929-1930. – P. 261-342.
23. **Nistor I.** Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau in XIV-XV und XVI Jahrhundert. – Gotha, 1911. – 200 S.
24. **Nistor I.** Die Moldauischen Ansprüche auf Pokutien // Archiv für Österreichische Geschichte. – Wien, 1910. – 1. – S. 1-182.
25. **Nistor I. I.** Die Polenlegion im Krimkriege // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1935. – IX. 1935. – P. 69-102.
26. **Nistor I. I.** Die Vereinigung der Bukowina mit Rumänien. – București: Bucovina, 1940. – 80 S.
27. **Nistor I. I.** Drumurile noastre în ultima sută de ani. – București: Cartea Românească, 1929. – 16 p.
28. **Nistor I. I.** Grigore Vodă Ghică. La aniversarea de 150 de ani dela moartea sa // Codrul Cosminului. Buletinul «Institutului de Istorie și Limbă». – Cernăuți, 1929. – An. IV-V. 1927-1928. – P. 399-444.
29. **Nistor I. I.** Împăratul Iosif al II-lea despre emigrările din Bucovina și despre o epistolă pastorală a episcopului Dosoftei Herescu // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1934. – VIII. 1933-1934. – P. 488-490.
30. **Nistor I. I.** În amintirea lui Constantin Iosif Jireček // Codrul Cosminului. – 1924. – An. I. 1924. – P. 613-615.
31. **Nistor I. I.** Nicolae Iorga ca istoric // Codrul Cosminului. Buletinul «Institutului de Istorie și Limbă». – Cernăuți, 1932. – An. VII. 1931-1932. – P. XXI-XXXII.
32. **Nistor I. I.** Opt scrisori inedite dela Tadeu Hasdeu. Comunicare făcută în ședința Institutului din 4 Februarie 1933 // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1934. – VIII. 1933-1934. – P. 473-480.
33. **Nistor I. I.** Problema ucraineană în lumina istoriei // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1934. – VIII. 1933-1934. – P. 1-281.
34. **Nistor I. I.** Protagonisti Români pentru drept și dreptate. – București, 1943. – 14 p.
35. **Nistor I. I.** Războiul ruso-turc din 1806-1812 și pierderea Basarabiei; după rapoartele contemporane ale agențiilor consulare austriace din București și Iași // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1940. – X. 1936-1939. – P. 1-52.
36. **Nistor I. I.** Români Transnistrieni // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1925. – An. I. 1924. – P. 461-565.
37. **Nistor I. I.** Vechile proprietăți din Basarabia ale Fondului bisericesc al Bucovinei // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1934. – VIII. 1933-1934. – P. 481-488.
38. **Nistor I. I.** Vechimea așezărilor Românești dincolo de Nistru // Memoriile Secțiunii Istorice. – București, 1939. – P. 203-220; Anexa. – P. 203-225.
39. **Nistor I. I.** Vizita lui Alexandru-Vodă Cuza la Galați. Comunicare făcută din 26 Noembrie 1932 // Codrul Cosminului. – Cernăuți, 1934. – VIII. 1933-1934. – P. 471-473.
40. **Nistor-Apostolescu O. I.** Din comoara mea de amintiri. – Rădăuți: Septentrion, 2003. – 216 p.
41. **Omagiu** lui Ion I. Nistor: 1912-1937. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1937. – 956 p.
42. **Partidul** democrat al unirii și ziarele din Ardeal // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1919. – 25 Septembrie. – № 248.
43. **Politica** de unitate națională. Discurs la Mesajul Tronului rostit de I. Nistor, ministru de stat. – Cernăuți, 1923. – 76 p.
44. **Pușcariu S.** Câteva scrisori // Omagiu lui Ion I. Nistor: 1912-1937. – Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1937. – P. 3-21.
45. **Referatul** Comisiei asupra cererii de abilitare a Dr. Ion Nistor // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 90-91.
46. **Rezoluțiune** // Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii. – 1920. – 20 Aprilie. – № 403.
47. **Stoicescu N.** Istoricul Ion I. Nistor (1876-1962) // Revista de istorie. – 1976. – Nr. 12. – P. 1967-1977.
48. **Ștefănescu Șt. I. I.** I. Nistor și opera sa istorică // Analele Bucovinei. – 1994. – T. I, Nr. 1. – P. 29-37.
49. **Temeiul** Unirii Bucovinei cu Regatul României / Cuvânt înainte, antologie, comentarii și bibliografie de I. Filipciuc. – Câmpulung Moldovenesc, 2018. – 295 p.
50. **Toderașcu I.** Prelegerea inaugurală a lui Ion Nistor la Universitatea din Cernăuți (1912) // Ion Nistor (1876-1962) / Volum îngrijit de Al. Zub. – Iași: Editura Universității «Al. I. Cuza», 1993. – P. 95-104.